

Изм. № 613/26.04.2022

До **акад. Николай Денков**
Министър на образованието и науката

До **г-жа Мария Гайдарова**
Заместник-министър на образованието и науката

До **г-жа Нели Ненчева**
Главен експерт, Дирекция „Политики за стратегическо развитие, квалификация и кариерно развитие“

Относно: Становище на фондация “Заедно в час” по проекта на Национална програма „Заедно за изкуствата и спорта“

Уважаеми акад. Денков,
Уважаема г-жо Гайдарова,
Уважаема г-жо Ненчева,

фондация “Заедно в час” приветства усилията на Министерството на образованието и науката да инвестира в личностното развитие на учениците чрез занимания с колективни спортове и изкуства. Множество проучвания показват връзката между заниманията с изкуства и спорт и по-високите академични постижения и подобрените социално-емоционални компетентности на учениците. Творческите и спортни занимания могат да развият ключови умения като креативност, решаване на проблеми, работа в екип, поемане на инициатива, гражданска ангажираност и постоянство. Могат да бъдат и важен инструмент за интегриране в училище на деца и младежи от уязвими групи. Ефективното и добро изпълнение на Национална програма „Заедно за изкуствата и спорта“ може да допринесе за постигане на тези резултати. Ето защо използваме възможността да отправим няколко предложения за подобрения в програмата, така че тя да отговори на високите очаквания към дейностите по нея.

1. Представяне на ясен логически модел на програмата

Национална програма „Заедно за изкуствата и спорта“ е една от най-мащабните от гледна точка на средства програми на Министерството на образованието и науката през последните години. Сериозната инвестиция от 90 млн. лв. (прави впечатление голямата диспропорция при заделените средства - особено на фона на далеч по-малкото, предвидени за някои от най-наболелите проблеми в българското образование като десегрегация - 500 хил. лв., подобряване на средата в детските градини - 400 хил. лв., или стимулиране

на иновативни методи в преподаването 2,3 млн. лв.) изисква програмата да има и много ясен логически модел. Той трябва да обобщи дейностите, краткосрочните резултати и дългосрочните ефекти от предвидените инвестиции. В момента проекта на националната програма не представя такъв. Мониторингът на програмата (вж. т. 2) също трябва да е съобразен с този логически модел.

2. Допълване и конкретизиране на измерителите за успех

Националната програма има нужда от ясни и конкретни измерители за успех, така че да е ясно доколко тя е постигнала целите си, какви точно са били резултатите за учениците и дали и как България трябва да продължи усилията си в тази област занапред. В момента проектът на програмата предвижда два вида показатели за изпълнение - брой групи и отбори, сформирани по националната програма, и брой ученици, включени в групите и в отборите по националната програма. Тези измерители далеч не са достатъчни, за да се разбере ефектът от дейностите по програмата. Формалното изброяване на брой групи/отбори и брой ученици не показва с какво дейностите са допринесли за личностното развитие на учениците и не дава информация кои дейности са били полезни за образователната система и трябва да се продължат като политики и занапред.

За да има възможност за повече яснота относно ефекта от националната програма, предлагаме включването на детайлни измерители за успех. Сред тях могат да бъдат показатели като:

- процент ученици, включени в дейности с изкуства/ спорт, на училищно, регионално и национално ниво;
- процент ученици, подобрили представянето си в областите “академично представяне” и “развиване на умения на 21 век” - социално-емоционални умения, креативност, работа в екип и други, след включване в дейностите по програмата (това предполага разработване на инструментариум за измерване на тези умения преди и след включването в програмата);
- процент ученици, при които се наблюдава намаляване на отсъствията от училище, след включване в дейностите по програмата;
- процент отпаднали ученици в училището преди и след включването в програмата;
- брой специалисти по изкуства/спорт, работещи в училището на пълно или непълно работно време;
- часове на седмица, в които учениците се занимават с дейности с изкуства/спорт, преди и след включването в националната програма;
- брой осъществени партньорства, свързани с изкуства и спорт, между отделни училища, както и между училища и други организации (читалища, спортни клубове, театри, музеи и т.н.);
- брой осъществени артистични изпълнения / спортни игри на тримесечие.

3. Делегиране на оценката на програмата на професионален оценител

Предложените в точка 2 индикатори могат да бъдат отчетени чрез методи като интервюта с училищни администратори и фокус групи за учители, наблюдения на учебни часове, дневници на учителите, анкети сред учениците и учителите и др. За тази цел обаче МОН трябва да делегира дейностите по оценка на програмата на професионален оценител още с началото на националната програма. Ключово е той да включи в инструментите за оценка и сравнение на статистически коректно избрана извадка ученици, включени в програмата, и контролна група от техни връстници, които не участват в дейности по програмата, по критерии като “посещаемост на учебни часове”, “академичен напредък”, “развиване на умения на 21 век”.

4. Допълване на условията и реда за предоставяне на финансирането по програмата

Заниманията по изкуства и спорт могат да са ефективни тогава, когато са обвързани с конкретни цели за конкретните ученици, които се включват в тях. В проекта на програмата е предвидено финансирането да се отпуска на база на стандартизирано заявление от училището. Това обаче не е достатъчно, за да се разбере какви са нуждите на това училище, какви затруднения срещат учителите и учениците и как дейностите по националната програма ще им помогнат да ги преодолеят. Предлагаме към заявлението да се добави обосновка от училището за включване в програмата, която задължително да съдържа визията на училищния екип за развитие на училището и учениците, специфичните цели, които екипът си залага с включването в програмата, начините, по които ще ги постигне, и инструментите, с които ще измери резултатите. Важно е преди включването в програмата училищният екип да е наясно как творческите и спортните дейности, които планира да въведе, ще разрешат конкретни предизвикателства и цели на училището. Представянето на визия, цели и план за действие ще помогне на училищния екип да фокусира дейностите си по програмата и да извлече от тях максимална полза за учениците.

5. Ясни гаранции, че всички ученици имат достъп до дейностите от програмата

Условията и инструментите за мониторинг на дейностите по програмата трябва да заложат ясни индикатори за гаранции, че всички ученици - независимо от техния произход, населено място и социално-икономически статус на семействата, имат достъп до дейностите от програмата. В настоящия проект на програмата това не е даденост и има риск голяма група деца и младежи да останат извън обхвата на програмата. Неравни условия може да породят и фактът, че различните населени места в България имат на разположение различен достъп до спортни съоръжения и игрища. В някои населени места такива изобщо липсват, което може да ограничи възможността на някои училища да се възползват от средствата по програмата.

В проекта на програмата е заложено освен това, че в училища с над 400 ученици максимумът за сформирани групи/ отбори е 3 групи в сферата на изкуствата и 3 спортни отбора - независимо от вида спорт, възрастовата група и пол. Това, както и условието един ученик да може да бъде включен само в една артистична група и само в един спорт, предполага включването на твърде малък брой ученици. Според проекта на програмата дейностите ще стигнат до максимум 70 хил. ученици, което е само 12 процента от учениците в България. Сериозната инвестиция от 90 млн. лв. би трябвало да даде възможност за достъп на много повече ученици до дейностите по програмата.

6. *Разширяване на видовете спорт и изкуства, включени в програмата*

Проектът на национална програма включва възможност за спортни занимания само по три вида спорт - футбол, баскетбол и волейбол. По отношение на танцовите изкуства, възможностите са големи, но от програмата са изключени визуалните изкуства. Предлагаме или да се добавят повече видове спорт, както и визуални изкуства, или да не се ограничава вида спорт/ изкуство, по който се сформират групи/ отбори. Така ще се даде възможност на повече деца и младежи да се включат в дейностите по програмата.

Възможностите за досег до повече видове спорт и изкуства могат да се увеличат, ако се направят партньорства между училища. Няма нужда например едно училище да предлага пет вида спорт, но може да се обедини с други учебни заведения и заедно да дадат възможност на учениците да се включат в по-разнообразни дейности. Училищата могат да свържат учениците и с културните ресурси на града и околността, в която се намират. Досегът до изкуството може да се случи чрез посещения на галерии, музеи, театри, мюзикъли, опери, балети, кина, фестивали, т.н.

7. *Разширяване на възможните целеви групи ръководители на дейностите по програмата*

Проектът на национална програма поставя условието ръководителите на групите по изкуства да са или специалисти от самото училище в сферата на музикалното, танцовото и театралното изкуство или външни специалисти от институции към Министерството на образованието и науката, от институции към Министерството на културата и др. Треньорите на отборите могат да бъдат или от самото училище, в случаите, когато са специалисти по вида спорт, или външни специалисти, вписани в регистъра на треньорските кадри или в регистъра на спортно-педагогическите кадри.

Намираме тези условия за ненужно ограничаващи. Опитът по проект "Твоя час" показва, че училищата могат успешно да си партнират и с родители, медиатори и други професионалисти, които имат съответните умения и могат да привлекат вниманието на учениците, дори и да не са вписани в официални регистри на държавните институции. Предлагаме националната програма да даде възможност на училищата, ако

преценят, да наемат за ръководител на групата по изкуства/ спортния отбор и външни лица като родители, медиатори и други представители на местната общност.

8. Интеграция на изкуствата в учебния процес

Творческите занимания като извънкласни дейности имат своите положителни ефекти, но методи от изкуствата биха могли да бъдат интегрирани и в задължителния учебен процес като инструмент за повишаване на ангажираността, интереса и мотивацията на учениците, а с това и на техните знания и умения. Визуалните и сценичните изкуства позволяват на учениците да разработват и осмислят учебния материал по творчески начини, да го разглеждат от различни призми и да го усвоят по лесен и естествен начин. Използването на методи от изкуствата би приближило училищата и към преподаването спрямо компетентностния модел, който е заложен в Закона за предучилищното и училищното образование, но все още не се прилага в достатъчна степен.

Предлагаме в национална програма “Заедно в изкуствата и спорта” да се зложат и дейности, целящи интегриране на изкуството в учебния процес, вкл. обучения на учители и предоставяне за свободно ползване от учители от цялата страна на стратегии за преподаване, базирани на изкуства.

Оставаме на разположение за последващи разговори. Ще очакваме да се свържете с нас при нужда от допълнителна информация във връзка с направените предложения.

С уважение: Траян Траянов
Изпълнителен директор
Фондация “Заедно в час”